

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

belőle a jövő nemzedék is azt: hogyan kell a hiven ápolandó faji önérzet mellett, hasonló hűséggel szeretni a szép magyar hazát, s a dicső magyar nemzetet!*)

Harmath Domokos.

Esztegár Vártán érsek

halála évfordulóján.

(† 23/Vl. 1886.)

*Ősi szokások közt, de magyarként él e hazában
Az a marok kis nép, melyre Te büszke valál.
Elhagytad honodat, mint gyermek s férfi korodban
Már tudomány s hivatás érseki polczra emelt.
S mint főpapjuk térve meg Erdélyben feleidhez,
Szent hona földjére sirva borult a fiú.
Eljöttél mi közénk buzditva vigaszszal a lelket,
Hisz vigaszul szolgált ez a szó Mechtár.
S már hét éve, hogy élte delén megtört a nemes szív,
És vele annyi remény csillaga áldozta le.
Pár év is nagy idő az öröklét végtelenében
Gyászemléke, ha él, annak a kit szerettel.
S hogy még nem feledünk, ime Érted kél ma fohászunk:
„Hájk népének, Uram, sok ilyen hű fiat adj!”*

Merza Gyula.

*) Elismerte különben e lapok közmívelődési misszióját városunk képviselőtestülete is azon határozatában, melylyel a folyóiratunk kiadási költségeinek fedezésére szolgáló évi járulék megszavazásáról első ízben értesítette szerkesztőségünket. E határozat indokainak a közgyűlés jegyzőkönyvében következő szavakkal adott kifejezést: »Az „Armeniának” adandó segélyt indokolja az ezen, irodalmi színvonalon álló havi szemle iránya, melyet követ — s célja, melynek elérésére törekszik, hogy t. i. az örmény nemzet multját, irodalmi kincseit és az örménység jelenlegi állapotát a mívelt világgal magyar nyelven megismertesse; miért is a város közönségének elkölcsi kötelességében áll, hogy ezen irodalmi vállalatot anyagilag támogassa.« Szerk.

A szamosújvári örmény kath. nagy templom története.

— A „Basilika.” —

Salamon-templom nem volt képes a hivek sokaságát befogadni; azért vallásos őseink egyhangúlag elhatározták, hogy a Szentháromság tiszteletére a főpiacson egy akkora nagy és díszes szent-egyházat építenek, hogy az ritkítsa párját — Erdélyben. Be is szerezték a nagyszerű mű szükségelte anyagot; 1748 szept. 18. vette kezdetét a templom-építés. Kastal János püspöki általános helyettes és nagyprepost tette le a „basilika” alapkövét 1748 okt. 9-én nagy népsokaság jelenlétében. A munka felügyeletével egy Jeszáján Kristóf nevű örmény pap volt megbízva, ennek hirtelen történt halála után a felügyeletet a mű befejezéseig a derék Duha Kristóf pap vállalta magára.

Vallásos őseink gyűjtést rendeztek maguk közt; már az első esztendőben (1748) begyűlt a templom javára 11.671 frt 78 kr. Legtöbbet adott a főgondnok Alexa, ki 9376 frttal járult a költségek fedezéséhez. Mária Terézia királynő adott 1754-ben 3600 frtot; buzgó apáink 1776-ig 81.836 frt 22 krt, a város adott a mondott évig 22.752 frt 96 krt; 1776-ig tehát összesen elköltöttek a templomra 108.189 frt 18 krt. Hát még a teljes befejezésig mennyi pénzre volt szükség! A szentély kupolájának festésére adott Kapatán Gergely felesége 85 drb aranyat (425 magyar frt); a nagy tabernaculumot és a kőcancellust Balta Péter csináltatta; elköltött 876 frtot. Jakabfi János költségén (150 frt 55 kr.) készült a sekrestye külső vas-ajtója. A nyolcz nagy faragott kőből készült remekműű oszlopot, melyek erős vállaikkal tartják a templom bolthajtását, Verzár Vártán csináltatta; szívesen adott az Isten dicsőségére 1532 frt és 16 krt. Világosító Szt-Gergely oltárának költségeit a kereskedőtársulat, — a Mária mennybemenetele oltaráét pedig a timár-társulat fizette. Dicső királynőnkön kívül más külső egyén egy fillérrel sem járult monumentális szentegyházunk felépítéséhez. A kegyur: a város, vallásos apáink és az ájtatos örmény asszonyok, kik ékszereiket önként

tették oda az egyház oltárára — építették fel ritka szép basilikánkat!

1759. szept. 8-án mondták az első szentmisét e főséges templomban: ekkor már készen volt a szentély.

1800-ban Szent-Háromság napján beütött a mennykő a toronyba.

1804. jún. 17-én szentelte fel Mártonfi József püspök templomunkat: a felszentelési oklevélben „basiliká'-nak nevezi szentegyházunkat.

1804. aug. 2-án Portiuncula napján villám csapott a toronyba, mely elégett; az eltört nagy harangot újra kellett öntetni.

Szongott Kristóf.

A bukovinai örmények.

II.

Vallás dolgában teljes szabadságot élveztek, úgy hogy már Ferdinand király küldöttje Rares Petru fejedelem udvaránál, Reichersdorffer György, királyának jogosan írhatta (1528-ban): „Moldovában, mint a fejedelem alattvalói, különböző népek együtt élnek, mint: oroszok, lengyelek, szerbek, örmények, bolgárok, tatárok és Erdélyből sok szász, a nélkül hogy különböző szokásaik és vallásuk daczára czivakodnának.“ Már Stefan Voda fejedelem oklevele biztosította az örmények számára a háborithatlan vallásszabadságot. Ezen okmány illető helye eredeti román nyelven így hangzik: „Li se dete voe și lege de la Domnie și de la țară cu stim (adunare) de obce a-și ținea legile lor...“ Cantemir Dimitrie herczeg pedig „Descriptio Moldaviae“ czimű művében (243. lapon) írja: „Az örmények, kiknek templomaik sem nem kisebbek, sem kevésbé díszesek mint az orthodox-hitűeké, vallásukat tetszésük szerint gyakorolhatják!“

Az ugyan igaz, hogy az örmények teljes vallásszabadságot élveztek, templomot kényök- kedvök szerint bárhol az országban építettek is, de ily templomépítkezési

engedélyért óriási összegeket kellett fizetniök. Templomokat építettek is és fizették az óriási váltságdíjat, mely tény rendkívüli szorgalmuk, takarékoságuk mellett szól, mi által meggazdagodtak és képesek voltak a tetemes váltságösszegeket lefizetni. Később azt is megengedte nekik a hatóság, hogy maguknak saját házakat építsenek, ha t. i. az illető engedélyért tetemes összegeket fizetnek. Már 1440 körül oly gazdag örmények is voltak Moldovában, illetőleg Bukovinában, hogy pl. Szucsávában egy Kármársán nevű örmény és neje Stana a szucsávai várútczában levő palotaszzerű házukat a moldoviczai zárdának hagyományozták.¹⁾ Ugyanott szintén egy Joan nevű örmény ugyanezen zárdának egy nagy házat hagyományozott, a mely adományozást Petru Aaron fejedelem 1454. október 6-án meg is erősítette.²⁾ Sőt egy Armenin Joan nevű örmény az ő saját birtokát képező Ostăpcana falunak felét zárdának hagyományozta, mely adományozást „Nagy“ Stefan fejedelem 1483. évi január 8-án megerősített. Már ebből a néhány adatból is lehet látni, hogy a nagy nehézségek és akadályok daczára is, az örmények rövid idő alatt Bukovinában igen nagy vagyona tettek szert, s az őket mindenkor és mindenütt jellemző vallásosság sugalata folytán a zárdának néha valóban fejedelmi birtokokat hagyományoztak.

Midőn a törökök és tatárok Kaffa városát elfoglalták, Krimből 1475-ben ismét sok örmény jött le Moldovába; de innen 1497-ben, midőn Albrecht lengyel király Szucsáva városát ostromolta, sokan Erdélybe és Galiciába menekültek.

Egy Drágán Danavák nevű örményről azt beszélnek még mai napság is honfitársai, hogy utódai Szamosújvárt élnek, és hogy ő gazdag marhakereskedő levén, egy alkalommal azt a fogadalmat tette, hogy ha bizonyos üzlete sikerül: zárdát épít. Az üzlet sikerült és Danavák Szucsáva közelében csakugyan épített zárdát, melyet „Háczgádar“-nak (Hágiugádár: kívánalom-teljesülés) nevezett el. Ez a templom ajtófájába illesztett felirat sze-

¹⁾ Wickenhauser, Moldowa (Bécs 1862) 63. l.

²⁾ Wickenhauser 65. l.